

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
Elmi-tədqiqat layihələri üzrə əsas qrant müsabiqəsinin
(EIF-ETL-2020-2(36)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə**

**ALINMIŞ NƏTİCƏLƏRİN ƏMƏLİ (TƏCRÜBİ) HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ
VƏ LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİNDƏN GƏLƏCƏK TƏDQİQATLARDAN
İSTİFADƏ PERSPEKTİVLƏRİ HAQQINDA
MƏLUMAT VƏRƏQİ**

(Qaydalar üzrə Əlavə 16)

Layihənin adı: **BİR: Biz İmkansız Reallaşdırmaq**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Tahirova Esmira Pənah qızı**

Qrantın məbləği: **60 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF-ETL-2020-2(36)-16/16/5-M-16**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **23 fevral 2021 – ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 mart 2021-ci il– 01 mart 2022-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi

1 Layihənin əsas əməli (təcrübi) nəticələri, bu nəticələrin məlum analoqlar ilə müqayisəli xarakteristikası

Layihənin əsas əməli nəticələrini aşağıdakı şəkildə ümumiləşdirə bilərik:
Əlilliyi olan uşaqların cəmiyyətdən təcrid vəziyyətindən çıxarılması ilə bağlı məlumatlandırma;
Əlilliyi olan uşaqların və onların valideynlərində cəmiyyətə inteqrasiya kompleksinin aradan qalxması ilə bağlı məlumatlandırma;
Əlilliyi olan uşaqlarda proqram üzrə nəzərdə tutulan bilik və bacarıqların formalaşması üçün proqramın hazırlanması;
İnklüziv təhsildə işləmək bacarığına malik müəllimlərin hazırlanması və bu sahədə kadr azlığının aradan qaldırılması üçün konfransların təşkili;
İnklüziv təhsil siniflərinin təşkili ilə bağlı kadrların məlumatlandırılması;
İnklüziv təhsil sinifləri uşaqlar üçün təhlükəsiz, dəstəkləyici və stimullaşdırıcı bir öyrənmə

mühitinin təmin edilməsi ilə bağlı məlumatlandırma;
Məktəb müəllimlərinin xüsusi təhsil ehtiyacları olan uşaqlar üçün mühitin təşkili və qorunması texnologiyasına yiyələnməsi üçün məlumatlandırma

2

Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi haqqında məlumat (istehsalatda tətbiq (tətbiqin aktını əlavə etməli); tədris və təhsildə (nəşr olunmuş elmi əsərlər və s. – təhsil sistemində tətbiqin aktını əlavə etməli); bağlanmış xarici müqavilələr və ya beynəlxalq layihələr (kimlə bağlanıb, müqavilənin və ya layihənin nömrəsi, adı, tarixi və dəyəri); dövlət proqramlarında (dövlət orqanının adı, qərarın nömrəsi və tarixi); ixtira üçün alınmış patentlərdə (patentin nömrəsi, verilmə tarixi, ixtiranın adı); və digərlərində)

(burada doldurmalı)

1. Layihənin nəticələrindən gələcək tədqiqatlarda istifadə perspektivləri

1

Nəticələrin istifadəsi perspektivləri (fundamental, tətbiqi və axtarış-innovasiya yönü elmi-tədqiqat layihə və proqramlarında; dövlət proqramlarında; dövlət qurumlarının sahə tədqiqat proqramlarında; ixtira və patent üçün verilmiş ərizələrdə; beynəlxalq layihələrdə; və digərlərində)

Ali məktəblərdə Məktəbəqədər təhsil, eyni zamanda Korreksiyaedici təlim ixtisaslarının tədrisinə dair tədris materiallarının, inklüziv təhsil sahəsində təşkil olunan konfrans və seminar materiallarının hazırlanmasında istifadə oluna bilər. Ali məktəblərdə seminar və xüsusi kursların, orta ümumtəhsil məktəblərində dərslərin təşkilində istifadə oluna bilər.

SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi

Daşdəmirova Xanım Faiq qızı

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Tahirova Esmira Pənah qızı

(imza)

“ _ ” _____ 20_ -ci il

(imza)

“ _ ” _____ 20_ -ci il

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
Elmi-tədqiqat layihələri üzrə əsas qrant müsabiqəsinin
(EIF-ETL-2020-2(36)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə**

**ALINMIŞ ELMİ MƏHSUL HAQQINDA MƏLUMAT
(Qaydalar üzrə Əlavə 17)**

Layihənin adı: **BİR: Biz İmkansız Reallaşdırmaq**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Tahirova Esmira Pənah qızı**

Qrantın məbləği: **60 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF-ETL-2020-2(36)-16/16/5-M-16**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **23 fevral 2021 – ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 mart 2021-ci il– 01 mart 2022-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

1. Elmi əsərlər (sayı)

№	Təamliq dərəcəsi		Çapa qəbul olunmuş və ya çapda olan	Çapa göndərilmiş
	Elmi məhsulun növü	Dərc olunmuş		
1.	Monoqrafiyalar			
	həmçinin, xaricdə çap olunmuş			
2.	Məqalələr	5	3	
	həmçinin xarici nəşrlərdə			

3.	Konfrans materiallarında məqalələr O cümlədən, beynəlxalq konfrans materiallarında	3		
4.	Məruzələrin tezisləri həmçinin, beynəlxalq tədbirlərin toplusunda			
5.	Digər (icmal, atlas, kataloq və s.)			

2. İxtira və patentlər (sayı)

Nö	Elmi məhsulun növü	Alınmış	Verilmiş	Ərizəsi verilmiş
1.	Patent, patent almaq üçün ərizə			
2.	İxtira			
3.	Səmərələşdirici təklif			

3. Elmi tədbirlərdə məruzələr (sayı)

Nö	Tədbirin adı (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s.)	Tədbirin kateqoriyası (ölkədaxili, regional, beynəlxalq)	Məruzənin növü (plənar, dəvətli, şifahi, divar)	Sayı
1.	Taras Shevchenko 7th international conference on social sciences	Beynəlxalq	şifahi	1
2.	Təhsil idarəçiliyi beynəlxalq konfransı	Ölkədaxili	Şifahi	1
3.	InternationalScientificandPracticalConference PROGRESSIVESCIEANDACHIEVEMENTS heldon September26-28,2021inDoha,Qata	Beynəlxalq	şifahi	1

SİFARİŞÇİ:
Elmin İnkişafı Fondu

İCRAÇI:

Baş məsləhətçi
Daşdəmirova Xanım Faiq qızı

(imza)
“ _ ” _____ 20_ -ci il

Layihə rəhbəri
Tahirova Esmira Pənah qızı

(imza)
“ _ ” _____ 20_ -ci il

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
Elmi-tədqiqat layihələri üzrə əsas qrant müsabiqəsinin
(EIF-ETL-2020-2(36)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə**

YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **BİR: Biz İmkansız Reallaşdırmaq**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Tahirova Esmira Pənah qızı**

Qrantın məbləği: **60 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF-ETL-2020-2(36)-16/16/5-M-16**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **23 fevral 2021 – ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 mart 2021-ci il– 01 mart 2022-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

Diqqət! Uyğun məlumat olmadığı təqdirdə müvafiq bölmə boş buraxılır

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar

Layihənin həyata keçirilməsi zamanı proqram tərtib edilmişdir. Proqramda aşağıdakı məsələlər öz əksini tapmışdır:

- əlçatanlıq dərəcəsini və məzmunun uşaqların həyat təcrübəsinə yaxınlığını nəzərə alaraq əsərləri seçmək;
- ədəbi əsərlərin məzmununa yaxın olan insanların həyatında baş verən hadisələr haqqında uşaqlarla ilkin söhbət və əsasın mənimsənilmə dərəcəsini öyrənmək, səbəb əlaqəsini başa düşmək üçün yekun söhbət aparmaq;
- əsərlər üçün illüstrasiyalar, şəkillər seçin, planlar hazırlayın; səhnələşdirmə təşkil etmək;
- hərəkətli fiqurlardan istifadə edərək konstruktiv bir şəkil üzərində hərəkətlər nümayiş etdirmək;
- lüğət işi aparmaq;
- mətnləri nitqin inkişaf səviyyəsini nəzərə alaraq leksik və qrammatik quruluşa uyğunlaşdırmaq (nitq, eşitmə, zehni qüsurlu uşaqlar üçün);
- uşaqları suallara cavab verməyə dəvət etmək və s.

Uşaqlara fərqli iş növləri təklif edilməlidir: oxunan mətn üçün illüstrasiyalar götürün; təkrar danışdırın, hadisələrin ardıcılığını soruşun. Bütün bunlar əsərin məzmununu anlamağa kömək edir.

Proqramda birləşdirilmiş tipli hər bir məktəbəqədər təhsil müəssisəsində kompleks inkişaf qüsurları olan uşaqlara korreksiya yardımı göstərilməsi üçün şəraitin yaradılması məsləhət görülür. Qarışıq qrup valideynlərin (qanuni nümayəndələrin) istəyi, psixoloji-pedaqoji və tibbi-pedaqoji komissiyaların rəyi əsasında işə qəbul olunur. Eyni zamanda qrupun ümumi məskunlaşması azalır; qrupun üçdə ikisi yaş normasına uyğun olaraq psixofiziki inkişaf səviyyəsi

olan şagirdlərdən ibarətdir və şagirdlərin üçdə biri bu və ya digər məhdudiyətləri olan uşaqlardır. Qarışıq qrupun yerləşməsi ilkin olaraq inkişaf qüsurunun təbiətindən və uşağın yaşından asılıdır. Belə ki, qarışıq qrupdakı təhsil prosesinin məzmunu şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq məktəbəqədər təhsil proqramı və xüsusi (korreksiya) proqramları ilə müəyyən edilir (yaş, pozğunluğun quruluşu, psixofiziki inkişaf səviyyəsi və s.). Müəllim heyəti dəyişən ümumi inkişaf və düzəliş proqramları kompleksindən proqram seçməkdə müstəqildir. Qrupun hər bir şagirdi üçün fərdi inkişaf proqramı tərtib edilir.

"The role of teacher support in the organization of inclusive classes" adlı məqalə yazılmışdır. Bu məqalədə inklüziv təhsilin təşkilində müəllimin əvəzsiz rolundan danışılır. Çağdaş dövrümüzdə sağlamlığı məhdud olan uşaqların korreksiyası və inkişafı üçün müsbət bir şərt olaraq inklüziv baxış meydana gəlmişdir. Xüsusi təhsilə ehtiyac duyan uşaqların tipik olaraq inkişaf etməkdə olan həmyaşlıları ilə eyni mühitdə təhsilə cəlb olunmasını qarşısına məqsəd qoyan inklüziv təhsil strategiyalarının qəbulu son onilliklərdə sürətlə artmışdır. Beləliklə də, fərqli qabiliyyət və bacarıqları olan uşaqların vahid təhsil məkanında birləşməsinin müsbət pedaqoji təsiri nəzərə çarpmaqdadır. Inklüziv təhsil qabiliyyətlərindən və təhsil ehtiyaclarından asılı olmayaraq hər bir uşağın təhsil prosesində fəal birgə iştirak etməyi nəzərdə tutur. Əlbəttə ki, təhsildə inklüziv yanaşmaların inkişafının əsas prinsipi hər bir uşağın maraqlarına hörmət etməkdir. Təcrübə göstərir ki, fərdiləşdirilmiş təlim, əhatəli öyrənmə, bərabərliyə təşviq etmə sinifdəki bütün şagirdlərə fayda gətirir. Məsələn, autizmlili bir şagird öz yaşlılarından ibarət olan qrup ilə əhatə olunduqda özünü daha sakit hiss edə bilər, digər şagirdlər isə sağlamlıq imkanları məhdud olan insanlarla ünsiyyət qurmağı öyrənmə bilər.

Inklüziv təhsilin həyata keçirilməsində müəllimlərin rolu böyükdür. Inklüziv təhsillə bağlı təhsil strukturunun nə qədər mükəmməl təşkil olunmasından, təhsil siyasətinin nə qədər yaxşı ifadə olunmasından asılı olmayaraq müəllimin fəaliyyəti müvafiq olmadıqda sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların tədris prosesinə effektiv uyğunlaşması mümkün olmur. Müəllim sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlarla ortaq baxış bucağına, qarşılıqlı anlaşmaya istinad edən yüksək keyfiyyətli, hərtərəfli dəstəkləyici təlim prosesini qurmağı bacarmalı və bu şagirdləri daim diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Inklüziv təhsildə əsas iş müəllim və şagirdin ünsiyyəti prosesində baş verir. Əgər müəllimin xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşqlarla işləyə bilmək üçün bilik və bacarığı kifayət qədər deyilsə, o zaman o, çox çətin anlar yaşayacaqdır. Bu halların qarşısını alma yollarından birincisi müəllimləri xüsusi təlimlərə cəlb etməkdir. Belə ki, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarda inklüziv təlim mühitinə adaptasiya prosesi getdiyi kimi, o siniflərdə təlim işini təşkil edən müəllimlərdə də bu proses baş verməlidir.

Məqalədə bu məsələlər üzərindən danışılmış və onların müxtəlif aspektlərdən yanaşılmışdır.

Layihənin həyata keçirilərkən "Inklüziv təhsilin tətbiqi zamanı yaranan çətinliklər" adlı məqalə yazılmışdır. Məqalədə ilk öncə inklüziv təhsil anlayışının mahiyyəti açıqlanmışdır. Inklüziv təhsil şagirdlərə qarşı hər hansı bir ayrı-seçkiliyin istisna edildiyi və sağlamlıq səviyyəsi fərqli olan insanlarla eyni şəkildə rəftar edildiyi, ancaq xüsusi təhsil ehtiyacı olan şagirdlər üçün xüsusi şəraitin yaradıldığı bir təhsildir. Inklüziv təhsil terminini aydınlaşdırdığımız zaman qarşımıza bir sıra bizi düşündürən suallar meydana çıxır:

- a. "Biz inklüziv təhsilə keçməyə və əlilliyi olan uşaqların hər kəslə bərabər səviyyədə təhsil almasına tam hüquq verməyə hazırıqmı?"
- b. "Müasir cəmiyyət bu uşaqları tam qəbul etməyə və onlara bilik əldə etmək üçün hər cür şərait yaratmağa hazırıqmı?"

Öncəliklə qeyd etməliyik ki, əlilliyi olan şagirdlərin sağlam uşaqlarla bərabər təhsil müəssisələrinə daxil olma imkanlarını həyata keçirmək üçün tədbirlərin təşkili kütləvi hal almali, tədris müəssisələrin demək olar ki, hamısı bu inkişaf prosesində maraqlı tərəf kimi çıxış etməlidirlər. Çünki təhsilin qloballaşdığı bir dövrdə inklüziv təhsilə keçid prosesi olduqca aktualdır.

Yenilənmiş informasiya və texnologiya dövründə inklüziv təhsilə cəlb olunma prosesinin

məktəbəqədər tədris pilləsindən başlanılması labüd hal almalıdır. Ola bilər ki, belə bir sual meydana çıxsan nəyə görə inklüziv təhsilə məktəbəqədər təhsil pilləsindən başlanılmalıdır? Çünki xüsusi ehtiyacı olan şəxslərin təhsilinə erkən yaşlarından başlamaq və sağlam həmyaşdları ilə birlikdə təhsil almalarını təmin etmək vacibdir.

İstər əlilliyi olan şagirdlər, istərsə də digər şagirdlər erkən yaş dövrlərindən artıq bəzi məsuliyyətləri dərk edəcək, artıq şəxsi inkişafı sosial öhdəlikləri əsasında formalaşacaq. Lakin, təəssüflər olsun ki, ölkəmizdə məktəbəqədər təhsil pilləsində əlilliyi olan şagirdlərin təhsilə cəlb olunmasının çox nadir hallarda şahidi ola bilirik. Bəzi hallarda məktəbə qədər tədris müəssisəsi, bəzi halda isə valideyn bu prosesin inkişafında maraqlı tərəf kimi iştirak etmir. Bəs, görsən, buna səbəb nədir?

İlk öncə tədris müəssisəsinin inklüziv təhsilin inkişaf prosesində iştirak etməməsinə səbəb tədris müəssisəsinin infrastrukturunun əlilliyi olan uşaqların ehtiyaclarını ödəməməsidir. Inklüziv təhsili tədris prosesində prioritet hesab edən tədris müəssisəsi mütləq şəkildə əlilliyi olan şagirdlərin ehtiyaclarını təmin edə biləcək avadanlıqları, cihazları məktəb daxilində yerləşdirməlidir ki, şagird dərslər zamanı tədris prosesindən kənar qalmasın. Əksər hallarda əlilliyi olan uşaqlar, pedaqoji prosesin tam iştirakçısı kimi hissə edə bilmirlər və buna görə də təhsil müəssisəsinin gözləntilərini qarşılamırlar. Inklüziv təhsilə əsaslanan təhsil müəssisələri əlilliyi olan uşaqların ehtiyaclarını ödəyə biləcək xüsusi bir maddi-texniki baza ilə təchiz olunmalıdır (rampalar, liftlər, xüsusi təhsil, reabilitasiya, tibbi avadanlıqlar, xüsusi təchiz olunmuş təhsil yerləri və s.).

Inklüziv təhsilə keçməyə və əlilliyi olan uşaqların hər kəslə bərabər səviyyədə təhsil almasına maneçilik törədən ikinci faktor isə müəllim hazırlığıdır. Inklüziv təhsillə bağlı təhsil strukturunun nə qədər mükəmməl təşkil olunmasından, təhsil siyasətinin nə qədər yaxşı ifadə olunmasından asılı olmayaraq müəllimin fəaliyyəti müvafiq olmadıqda əlilliyi olan uşaqların tədris prosesinə effektiv uyğunlaşması mümkün olmur.

“Difficulties in the implementation of inclusive education” adlı məqalədə də inklüziv təhsilin tətbiqindəki çətinliklərin həll yolu göstərilməyə çalışılmışdır. Əlilliyi olan uşaqlarla işləmək üçün ümumi təhsil müəssisəsinin, müəllim heyətinin xüsusi hazırlığı maliyyələşdirilməli, müəllimlər mütəmadi olaraq bu mövzuyla bağlı təcrübə proqramlarında, təlimlərdə fəal şəkildə işləməlidir. Nəzərə alsaq, inklüziv təhsil dedikdə əlilliyi olan şagirdlərin digər uşaqlarla bərabər təhsil alması nəzərdə tutulur, tədris prosesi zaman autizmlili, və ya əqli əlilliyi olan şagirdin dərslərini dinləmə qabiliyyəti aşağı düşə bilər, əlbəttə, bu vəziyyətin idarə edilməsi müəllimin peşəkarlığına əsaslanarsa da, istər-istəməz digər şagirdlərin də tədris prosesinə bu hal təsir edir. Ona görə də bu zaman müəllimə belə vəziyyətlərin anında idarə edilməsi üçün sinif otaqlarında ən azı iki köməkçinin olması mütləqdir.

Inklüziv təhsil əlilliyi olan uşağın xüsusi ehtiyaclarına uyğun olaraq təhsil məzmununun qurulmasını tələb edir. Məsələn zehni əlilliyi olan bir uşaqla, görmə əlilliyi olan bir uşağa eyni yanaşmanı tətbiq etmək mümkün deyil. Bu uşaqların hər birinin xüsusi yanaşmaya ehtiyacı var və bu uşaqların hər qrupu üçün xüsusi proqramların hazırlanması zəruridir. Əlilliyi uşaqları fərdi təhsil proqramı nəzərə alınmaqla həm ümumi təhsil pilləsinə hazırlanmasında, həm də məktəbdənkənar fəaliyyətlərinin inkişafında müəllim rolunu araşdırılmışdır. Qarşıya qoyulan problem əlilliyi olan uşaqların təhsil və sosial mühitə inteqrasiyası prosesinin reallaşdırılması üçün uşaq və onun ailəsinə müəllim və psixoloqların köməyi ilə psixoloji və pedaqoji dəstəyin verilməsidir. Əlilliyi olan uşaqların fərdi təhsil proqramı nəzərə alınmaqla həm ümumi təhsil pilləsinə hazırlanmasında, həm də məktəbdənkənar fəaliyyətlərinin inkişafında müəllimin rolu araşdırılmışdır. Qarşıya qoyulan problem əlilliyi olan uşaqların təhsil və sosial mühitə inteqrasiyası prosesinin reallaşdırılması üçün uşaq və onun ailəsinə müəllim və psixoloqların köməyi ilə psixoloji və pedaqoji dəstəyin verilməsidir. Layihə işinin yerinə yetirilməsi zamanı bir sıra elmi, nəzəri ədəbiyyatlardan- inklüziv təhsillə bağlı məktəb islahatına dair dövlət sənədlərindən, kurikulum materiallarından, tanınmış metodist alimlərin

	<p>əsərlərindən istifadə olunmuşdur. İnküziv təhsildə təlimin səmərəli təşkil edilməsində səriştəli valideynin rolunu necə dəyərləndirmək olar? Tədqiqat işimizi bu sual ətrafında apardıq . Bu məqsədlə, əsasən, təsviri metoddan istifadə etsək də, yeri gəldikcə müşahidə üsuluna da müraciət olundu.</p>
2	<p>Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (cari rüb üçün, faizlə qiymətləndirməli)</p> <p>85%</p>
3	<p>Hesabat dövründə alınmış elmi nəticələr, onların yenilik dərəcəsi</p> <p>İnküziv təhsilin tətbiqi təcrübəsi göstərir ki, uşaqlar inküziv təhsilə hazırdır və asanlıqla birgə fəaliyyətlərə cəlb olunurlar. Təəssüf ki, eyni şey valideynlər üçün deyilə bilməz. İnküziv təhsili təşkil edərkən valideynlərlə qarşılıqlı əlaqə qurmaq çox vacibdir. Müəllimlər və valideynlər arasındakı ünsiyyət və əməkdaşlıq inküziv təhsili daha səmərəli həyata keçirməyə səbəb ola bilər . Bu, bütün tələbələrin valideynlərinə aid olsa da, xüsusən, sağlamlıq imkanları məhud olan uşaqların valideynləri ilə zəruridir. Çünki belə valideynlər daim övladının yanındadır. Onsuz da onu öyrətmək və tərbiyə etmək üçün birdən çox yolu sınaqdan keçirmiş və bir qayda olaraq övladlarına yanaşmanı çox yaxşı bilirlər. Bu tərbiyə təcrübəsi, şübhəsiz ki, uşaqla ünsiyyətdə öyrədənə çox kömək edə bilər. Əlbəttə ki, öyrədənlərin əməkdaşlığa dəvətinə bütün valideynlər cavab vermir. Valideynlərlə dialoq təşkil etmək, onları tədbirlərdə iştiraka cəlb etmək, inküziv təhsildə və tərbiyədə uşaqların təhsil ehtiyaclarını birgə müzakirə etmək bacarığı müasir müəllimin prioritet sahələrindən biridir. Bu kontekstdə təhsil işçiləri pedaqoji ünsiyyət bacarıqlarına sahib olmalıdırlar. Buradakı başlıca məqsəd qeyd etdiyimiz kimi müəllim və valideyn əməkdaşlığını müəllim tərəfindən qurulması, şagird müəllim və valideyn üçlüsünə komanda kimi yanaşılmasıdır. Çünki müəllimin şagird üçün yaratdığı ortamın, duyğuların davamlı olması lazımdır. Müəllim və valideynin birgə hərəkət etməsi, həmin şagirdin psixologiyasına hər zaman diqqət yetirilməsi lazımdır. Bəzi hallarda komanda işinə psixoloq və ya pedaqoq da qatıla bilər. Lakin başlıca məqsəd onların bir bütün halda hərəkət etməsi və şagirdə eyni cür yanaşmasıdır.</p> <p>Əlilliyin tibbi modeli fərdə köklənir, onu problemi olan insan kimi təsvir edir. Bu yanaşma şəxsin cəmiyyətdə fəal olmamasına şərait yaradan amilləri və ya maneələri nəzərə almır. İnküziv təhsil kontekstində isə tibbi yanaşma əlilliyi olan uşaqların məktəbdə öyrənmək və səmərəli şəkildə iştirak etmək imkanlarını məhdudlaşdırır. Əlilliyə tibbi yanaşma insan hüquqlarına əsaslanan yanaşmanın dinamikliyini və kompleks xarakterini əks etdirmir, fərdə diaqnozu əsasında baxmağımıza gətirib çıxarır. Nəticədə uşaq əlilliyə görə damğalanır, maneələri aradan qaldırmaq və təhsil sistemində islahat aparmaq əvəzinə uşaq problem olaraq qəbul olunur.</p> <p>Yalnız əlilliyi olan uşaqlar deyil, bir çox uşaqlar məktəbdə öyrənərkən çətinliklərlə üzləşirlər. Bu çətinliklər təlimi yaxşılaşdırmaq üçün istifadə edilən üsullara işarədir; Aparılan dəyişikliklər bütün uşaqlar üçün təlim şəraitinin yaxşılaşdırılmasına səbəb olmalıdır; Müəllimlərin fəaliyyətinin inküziv olması üçün əlilliyi olan uşaqlarla ayrıca məşğul olmaq üçün mütəxəssislər cəlb etmək əvəzinə onların peşəkarlıq səriştəsi inkişaf etdirilməlidir; Əlilliyi olan uşaq problem deyil. Əksinə, uşağın təhsil ehtiyaclarına cavab vermədiyi üçün məktəb problem hesab edilir və uşağın ehtiyaclarına uyğun olmaq üçün adaptasiya olunmalıdır.</p> <p>İnküziv təhsilin təşkili zamanı təhsil müəssisələri aşağıdakı prinsiplərə əsaslanmalıdır: 1. Fərdi yanaşma prinsipi. 2.Uşağın müstəqil fəaliyyətinin dəstəklənməsi prinsipi .3. Bütün iştirakçılarının təhsil prosesinə fəal daxil olma prinsipi. 4.Fənlərarası yanaşma prinsipi, 5. Təlim və tərbiyə proseslərinin təşkilində dəyişkənlik prinsipi: qrupda işləyən mütəxəssislər (pedaqoq, danışma terapevti, sosial pedaqoq, psixoloq, defektoloq, bir metodistin iştirakı ilə) mütəmadi olaraq uşaqlara diaqnoz qoyur və müzakirə zamanı həm müəyyən bir uşağa, həm də bütövlükdə qrupa. 6. Ailə ilə tərəfdaşlıq prinsipi. 7. Uşaq bağçasının təhsil modelinin dinamik inkişafı prinsipi: mütəxəssislərin olduğu məktəbəqədər uşaq müəssisələri, uşaqların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə</p>

alan xüsusi şərait və metodlar yaradılıb, almaq istəyənlər üçün bir mənbə hesab edilməlidir. daxil edilməsində iştirak edir. İnküziv bir prosesin təşkili üçün bir dairə şəklində bir dərs ən uyğundur - uşaqlar və böyüklərin xüsusi - sakit, gizli bir mühitdə birlikdə oynadığı xüsusi təşkil olunmuş bir dərs. Uşaq-valideyn qrupları. Bunlar uşaqlar, valideynlər üçün oyunlar, yaradıcı fəaliyyətlər, musiqi dərsləri də daxil olmaqla kompleks fəaliyyətlərdir. Qruplara mütəxəssislər rəhbərlik edir: psixoloq, loqoped, defektoloq, musiqi direktoru. Mütəxəssislərin valideynlərlə qarşılıqlı əlaqəsinin əsas amilləri bütün uşaqlara müsbət münasibət, konstruktiv davranış yollarının nümayiş etdirilməsi, təsirli qarşılıqlı əlaqələrin müsbət gücləndirilməsi və valideynlərin məlumat dəstəyidir. Valideynlərin dərsi dolduran oyunlar, məşqlər, mahnılar, modelləşdirmə ilə məşğul olmaları da vacibdir - və bu, bir tərəfdən uşaqlarının açılmasına kömək edir, digər tərəfdən özləri də emosional rahatlaşır, istirahət edir. Uşağı ilə ünsiyyətdə yeni bir təcrübə əldə edir. Dərstdən sonra valideynlər mütəxəssislərə suallar verə, onları narahat edən məsələləri müzakirə edə və informasiya və psixoloji dəstək ala bilərlər. Dərstdə tipik inkişafa malik olan uşaqların olması əlilliyi olan uşaqlara həmyaşıdlarını izləmək və onlardan öyrənmək imkanı verir və onlar da əlilliyi olan uşaqlarla eyni mühitdə olmağa alışırlar və müsbət nəticə əldə edirlər.

İnküziv təhsilin tətbiqindəki problemlər əsasən infrastuktur əhəmiyyətli, müəllim hazırlığı ilə bağlı, müəllim və valideyn əməkdaşlığı, tədrisin təşkili üçün düzgün tədris proqramının olmaması ilə bağlı olduğu müəyyənləşdirilmişdir. Əgər tədris mütəxəssisləri elmi məqalələrimizdə qeyd olunan tələblər əsasında tədris prosesini təşkil etsələr, bu zaman əlilliyi olan uşaqların məktəblə bağlı heç bir narahatlığı qalmaz. Digər problem tədrisin təşkili üçün düzgün tədris proqramının olmaması ilə bağlıdır. Ümumiyyətlə, tədris proqramının hazırlanmasında bu məqamlara ciddi fikir verilməlidir.

Şagird mərkəzli: Əlilliyi olan uşaqların fərdi ehtiyaclarını nəzərə alan və onun tədris prosesinin mərkəzində dayanacaq tədris proqramına ehtiyacı var. İnküziv təhsilə əsaslanan tədris proqramı xüsusi olmalı, müşahidə edilə, ölçülə bilən olmalı, əlilliyi olan uşaqlar üçün uyğun olmalı və vaxtında təyin etməlidir.

Çevik: Əlilliyi olan uşaqların təhsil prosesində iştirak etməsi üçün çevik, əhəmiyyətli tədris proqramı, tədris və öyrənmə strategiyaları çox vacibdir. Müşahidələrimizə əsasən bəzi hallarda inküziv təhsildə tətbiq olunan tədris proqramı əlilliyi olan uşağı nəzərə almır və onun qarşısına daha çox öhdəliklər qoyur. Bu isə şagirdə yetərsizlik duyğusunu yaradır ki, sonda əlilliyi olan uşağın ümitsizliyə qapılmasına səbəb ola bilər.

İştirakçı: Əlilliyi olan uşaqlar dərs prosesinin hər mərhələsində mütləq şəkildə iştirakçı olmalıdır. Onun tədris prosesindən kənar qalmasına səbəb ola biləcək hər hansısa amil, əlilliyi olan uşağa nəzərə çarpdırılmadan dəf edilməlidir. Onların kiçik qruplarla öyrənmədə fəal iştirak edə biləcəkləri təhsil mühitini yarada biləcək tədris proqramının olması vacibdir.

Valideynlərlə ortaqlıq: İnküziv təhsil hər mərhələsində valideynlə əməkdaşlıq şərtidir. Eyni ilə tədris proqramında valideyn rəyi nəzərə alınmalı, və ya valideyn öncədən proqramla tanış olmalıdır. Bu müəllimə dərs zamanı yarana biləcək hansısa problemin öncədən qarşısını almağa köməklik edəcək.

Bundan başqa tədris prosesinin təşkilində altı model müəyyənləşdirilmiş və sınaqdan keçirilmişdir. Onlar aşağıdakılardır.

1. Aparıcı - köməkçi. Bir müəllim dərsə rəhbərlik edir, digəri müşahidə edir və kömək edir. Dərs zamanı onlar rolları dəyişə bilərlər. Bəzi fənləri müəllimlərdən biri, bəzilərini isə digəri öyrədirsə, rolun dəyişdirilməsi də avtomatik olaraq baş verir. Əsas odur ki, hər bir müəllim lider kimi çıxış etməlidir.

2. Paralel tədris. Şagirdlər təsadüfi olaraq bərabər ölçülü iki qrupa təyin olunurlar. Hər iki müəllim əvvəllər hərəkətlərini əlaqələndirərək qruplara eyni materialı izah edir.

3. Həm orada, həm də burada. Şagirdlər bir iş yerindən digərinə keçirlər, burada müəllimlər hər biri öz hissəsinə aid materialı izah edir.

4. Fərqli şəkildə öyrənin. Bir müəllim böyük qrupla, digəri kiçik qrupla işləyir. Kiçik qrup

tələbələri əvvəllər əhatə olunmuş materialı nəzərdən keçirmək və birləşdirmək, və ya yenilərini öyrənməyə hazırlaşmaqla məşğuldur. Bu iş forması ilə kiçik və böyük qrupların tərkibini dəyişmək vacibdir ki, kiçik qrupun şagirdləri “geri qalan” statusuna malik olmasın.

5. Şagirdlər öz qabiliyyətlərindən və dəstəyə ehtiyacdən asılı olaraq bir qrupdan digərinə keçməyin məcburi imkanı ilə qruplara birləşdirilir; qrupların və onların müəlliminin tərkibi vaxtaşırı dəyişdirilməlidir.

4

Layihə üzrə **elmi nəşrlər** (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, İmpact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərilməlidir) *(surətlərini kağız üzərində və CD şəklində əlavə etməli!)*

1. Məqalənin adı: Social Significance and Requirements of Inclusive Education

Müəlliflərin S.A.A: Tahirova E.P., Guliyeva S.R., Rasulzadə A.S.

Nəşrin adı: Polish Journal of Science, №40, 2021, pp.57-60

E-link: - <https://en.calameo.com/read/005985142fa038066e0da>

DOI: -

İndekslənmə: -

İF: -

2. Məqalənin adı: Social Significance and Requirements of Inclusive Education

Müəlliflərin S.A.A: Tahirova E.P., Guliyeva S.R., Rasulzadə A.S.

Nəşrin adı: Wseas Transactions on Advances in Engineering Education, vol.18, september 2021, pp.156-159

E-link: - [https://wseas.com/journals/education/2021/a305102-012\(2021\).pdf](https://wseas.com/journals/education/2021/a305102-012(2021).pdf)

DOI: - 10.37394/232010.2021.18.15

İndekslənmə: -

İF: -

3. Məqalənin adı: The role of teacher support in the organization of inclusive classes

Müəlliflərin S.A.A: Tahirova E.P., Guliyeva S.R., Rasulzadə A.S.

Nəşrin adı: Progressive Science and Achievements, №76, 2021, pp.72-80

E-link: - <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/14691/13404>

DOI: -

İndekslənmə: -

İF: -

4. Məqalənin adı: Difficulties in the implementation of inclusive education

Müəlliflərin S.A.A Tahirova Esmira Pənah qızı, Rəsulzadə Ərkinaz Sarvan qızı, Quliyeva Sevinc Rəsim qızı

Nəşrin adı: Taras Shevchenko 7th international conference on social sciences

E-link: <https://docplayer.biz.tr/222927887-Proceedings-book-taras-shevchenko-7-th-international-conference-on-social-sciences-november-2021-ankara.html>

DOI: -

ID :

İF: -

5. Məqalənin adı: İnküziv siniflərin təşkilində müəllim dəstəyinin rolu
Müəlliflərin S.A.A Tahirova Esmira Pənah qızı, Rəsulzadə Ərkinaz Sarvan qızı, Quliyeva Sevinc Rasim qızı
Nəşrin adı: Azerbaijan journal of educational studies
E-link:
https://www.academia.edu/65260799/Vol_697_Issue_4_2021_Azerbaijan_Journal_of_Educational_Studies

DOI: -
İF: -

6.Məqalənin adı: İnküziv təhsilin tətbiqi zamanı yaranan çətinliklər
Müəlliflərin S.A.A Tahirova Esmira Pənah qızı, Rəsulzadə Ərkinaz Sarvan qızı, Quliyeva Sevinc Rasim qızı
Nəşrin adı: Kurikulum. Elmi-metodik jurnal
E-link: -
DOI: -

7. İF: -Məqalənin adı: Models of cooperation in inclusive education
Müəlliflərin S.A.A Tahirova Esmira Pənah qızı, Rəsulzadə Ərkinaz Sarvan qızı, Quliyeva Sevinc Rasim qızı
Nəşrin adı:
E-link: -
DOI: -
İF: -

8. Məqalənin adı: İnküziv təhsildə əməkdaşlıq modelləri
Müəlliflərin S.A.A Tahirova Esmira Pənah qızı, Rəsulzadə Ərkinaz Sarvan qızı, Quliyeva Sevinc Rasim qızı
Nəşrin adı: Kurikulum. Elmi-metodik jurnal
E-link: -
DOI: -
İF: -

5 İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər

6 Layihə üzrə ezamiyyətlər (ezamiyyə baş tutmuş təşkilatın adı, şəhər və ölkə, ezamiyyə tarixləri, həmçinin ezamiyyə vaxtı baş tutmuş müzakirələr, görüşlər, seminarlarda çıxışlar və s. dəqiq göstərməlidir)

1. Layihənin əvvəlində İnküziv təhsilin inkişaf dinamikasının izlənməsi məqsədi ilə inküziv təhsilin ən yaxşı tətbiq olunduğu ölkə olan Norveçə ezamiyyət nəzərdə tutulmuşdur. Ezamiyyət yanvar ayında həyata keçirilməli idi. Ezamiyyətlə bağlı olaraq Norveç təhsil müəssisələrinə müraciət olunmuş və ilkin olaraq bu müəssisələrdən təsdiq cavabı alınmışdır. Lakin yanvar ayında Covid-19 virusu ilə yoluxma sayının artması Norveçdə təhsil müəssisələrinin karantinə bağlanması ilə nəticələnmiş və ezamiyyət bununla bağlı olaraq ləğv olunmaq məcburiyyətində qalmışdır.

7 Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak (əgər varsa)

8 Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak

Layihənin ilk rübündə "Otizmin fərqlilik eğitimi", "Otizmde sosial becerilər", "Otizm spektrum bozukluğunda müdahale yontemleri" adlı seminarlarda iştirak edilmişdir. Bu seminarların hər biri çağdaş dönərimizdə geniş yayılmış autizmlə bağlı olub, autizm spektr sindromlu uşaqlarla iş

zamanı istifadə oluna biləcək üsul və bacarıqların nə şəkildə tətbiq olunması ilə bağlı geniş məlumatları özündə əks etdirirdi. Belə ki, bu seminarlarda autizm spektrli uşaqlarda istifadə olunan təlim üsulları- tətbiqli davranış analizi, TEACCH, ünsiyyət təməlli üsullar, sosial hekayələr, asanlaşdırılmış ünsiyyət texnikalarından istifadə edilməsi ilə məktəbəqədər təlim prosesində uşaqları ibtidai siniflərə hazırlanmasından danışılırdı. Bu tipli uşaqlarda təqlid, oyun ,sosial, ünsiyyət və şəxsi qulluq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi, sinir idarəetməsində problemlərin və stereotipik davranışların nə şəkildə aradan qaldırılmasının yolları göstərilirdi.

Lahiyyə ilə əlaqədar olaraq Future learn onlayn öyrənmə portalındakı iki təlimə qoşulmuşuq. Təlimlərdən birinin adı Education for All: Disability, Diversity and Inclusion (Hər kəs üçün təhsil) və

Education for All: Disability, Diversity and Inclusion təliminə qoşulmağımız bizim üçün çox faydalı oldu. İlk öncə qeyd etmək istəyirik ki, təlimin qarşısında qoyduğu məqsədlər bizim layihəmizlə bağlı qarşımıza qoyduğumuz məqsədlərlə bənzərlik təşkil edir. Belə ki, dünyada milyonlarla inklüziv uşaq məktəbə getmir və bunun başlıca səbəbi isə getdikləri təhsil müəssisələrində digər şagirdlər tərəfindən fərqli olduqlarına görə mühakimə olunmalarıdır. Təlim zamanı biz inklüziv şagirdlərin bu cür təhsil prosesindən uzaqlaşdırılmalarının onlarda yarada biləcəyi psixoloji travmaları, həmçinin bəzilərinin isə ailələri tərəfindən təhsilə cəlb olunmamalarının səbəblərini geniş şəkildə aydınlaşdırmağa çalışdıq. Təlim zamanı sağlamlıq imkanları məhdud şagirdlərin cəmiyyətə təsiri, eləcə də cəmiyyətin onlara təsiri ilə bağlı olaraq "İnklüziv təhsil sisteminin cəmiyyətə faydaları" haqqında da ərtaflı müzakirələr apardıq. Müəyyənləşdirdik ki, inklüziv təhsil əlilliyi olan şagirdləri cəmiyyət fəal üzvlərinə çevirməyə çalışmaq yanaşı, həmçinin sağlam şagirdlərdə sosial məsuliyyət, humanistlik duyğularını aşılayır.

Təlimin keçirildiyi altı həftə ərzində bir sıra suallara cavab axtarmaq üçün tədqiqatlar apardıq. Belə ki, ilk öncə böyük büdcələr və ya xüsusi təlim keçmiş köməkçilər olmadığı zaman öz əhatə dairəmiz inklüziv təhsillə bağlı hansı addımları ata bilərik? Sınıf və ya məktəb mühitində inklüziv şagirdləri necə cəlb etmək və onların tədris prosesindəki inkişafına hansı yollarla nail olmaq olar? Təlim zamanı bu kimi suallar ətrafında müzakirələr aparır, mövzuyla bağlı öz təkliflərimizi verir, təcrübələrimizi bölüşürük.

Onu da qeyd etmək istəyirdik ki, kursa rəhbərlik edən müəllim Judith McKenzie Cənubi Afrikada inklüziv təhsil siyasətini inkişaf etdirməyə çalışmış və hal-hazırda da bu siyasətin həyata keçirilməsində 20 ildən çoxdur ki, fəaliyyət göstərib. O, Cape Town Universitetində inklüziv təhsillə bağlı tədqiqatlar üzərində çalışır. Judith McKenzie inklüziv təhsillə bağlı pedaqoq və araşdırmaçı olmaqla yanaşı, sağlamlıq imkanları məhdud övlada sahibdir. Məhz bu cəhətləri nəzərə alaraq bu təlim bizə inklüziv təhsilə həm valideyn yanaşmasını asan şəkildə tədqiq etməyə, valideynlərin əsas ehtiyaclarını Judith McKenzie təcrübələri əsasında öyrənməyə, həm də bu sahədəki mütəxəssis kimi onun tədqiqat və araşdırmalarından faydalanmağa çox köməklik etdi.

Layihə ilə bağlı qoşulacağımız digər tədbir isə Türkiyədə ABA Klinikin təşəbbüsü ilə keçiriləcək "Otizmi İçeriden Öğreniyorum" dur. Konfransın əsas məruzəçisi Professor Temple Grandin olacaq. Bu konfransa qoşulmağımızdakı başlıca məqsəd özü də autizmlili olan Temple Grandinin təcrübələrindən faydalanmaqdır. Çünki onun həm autizmlili biri kimi hissələrini, cəmiyyətdən gözləntilərini, təhsil prosesində üzləşdiyi çətinlikləri bölüşməsi, həmçinin bir autizm üzrə bir mütəxəssis kimi həmin problemlərin həll yollarını göstərməsi layihəmizin gələcək fəaliyyəti üçün böyük töhfə olacaqdır.

"Exceptional Children" və digər kitabların müəllimi məşhur alim, professor William Heward ilə görüş olmuşdur. Onun inklüziv təhsillə bağlı tətbiq etdiyi metodlarla tanış olunmuş, autizm spektrli uşaqlar yanaşması öyrənilmişdir.

"Taras Shevchenko 7th International Congress on Social Sciences" "Difficulties in the implementation of inclusive education"adlı məruzəylə təqdimat olunmuşdur. Burada inklüziv təhsilin dünyada tətbiq olunmasındakı problemlər göstərilmişdir. Müəyyən olmuşdur ki, inklüziv

təhsilin tətbiqindəki maneələr sadəcə yerli səciyyə daşımır, hətta bu sahədəki qlobal problemdir. Daha sonra iştirakçıların da rəyləri əsasında bu problemlərin aradan qaldırılmasına, düzgün həll yolunun tapılmasına çalışılmışdır.

Beynəlxalq Əlillər Günü ilə əlaqədar olaraq dekabrın 3-ü və 4-ü ADA Universitetində “İnklüziv təhsildə əməkdaşlığın əhəmiyyəti” adlı konfrans təşkil olunmuşdur. ADPU-nun İbtidai təhsil fakültəsinin baş müəllimi, inklüziv təhsil üzrə təlimçi ped.f.d Gülşən Eminova inklüziv təhsillə bağlı geniş və məlumatlandırıcı məruzəylə, layihə rəhbəri və ADA məktəbinin müəllimi Esmira Tahirova, layihə icraçıları və eləcə də, ADA məktəbinin müəllimləri Ərkinaz Rəsulzadə və Sevinc Quliyeva isə “İnklüziv təhsildəki yanaşma metodları və sosial model” adlı təqdimatla çıxış etmiş, konfrans iştirakçılarıyla tibbi model və sosial modelin oxşar və fərqli məqamları, tibbi modelin əlilliyi olan şəxslərə qarşı yanaşması, sosial model əsasında əlilliyi olan şəxslərin cəmiyyətə adaptasiya olunması mövzuları əsasında müzakirələr aparılmışdır. Həmçinin, ADA məktəbinin müəllimi fil.f.d İlahə Hacıyeva, Bakı şəhəri 11 nömrəli xüsusi təhsil məktəbinin müəllimi Zivər Xanlarova, Autizm Defektoloji Psixoloji Yardım Cəmiyyətinin müdir köməkçisi Samirə Mustafayeva məktəbəqədər və ibtidai təhsil pilləsində əlilliyi olan uşaqların tədris prosesinə cəlb olunmasıyla bağlı öz təcrübələrini konfrans iştirakçıları ilə paylaşmışlar.

Konfransın ikinci günü isə tətbiqetmə mərhələsinə ayrılmış və inklüziv təhsildə dərs prosesinin təşkil edilməsiylə bağlı 6 model konfrans iştirakçılarından qruplar şəklində təqdimatı əsasında müzakirə olunmuş və dəyərləndirilmişdir. Bundan başqa əlilliyi olan Murad Məmmədov, Elnarə Ramazanova, autizm spektrli övlad sahibi Zəhra Xələfova cəmiyyətin əlilliyi olan şəxslərə münasibəti, təhsil almalərindəki yaranmış çətinliklər və onların uğurla dəf edilməsiylə bağlı motivsiyaedici çıxış etmişdilər.

9 Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s. çıxışlar) (məlumat tam şəkildə göstərməlidir: a) məruzənin növü: plenar, dəvətli, şifahi və ya divar məruzəsi; b) tədbirin kateqoriyası: ölkədaxili, regional, beynəlxalq)

Layihə ilə bağlı olaraq “Təhsil İdarəçiliyi Beynəlxalq Konfransı”nda “Müəllim dəstəyinin inklüziv siniflərin təşkilində rolu” adlı məruzə ilə çıxış edilmiş, “II Beynəlxalq Autizm “ABA” Azərbaycan konfransı”nda iştirak edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Elmin İnkişaf Fondunun qrant layihəsi olan “BİR-Biz İmkansız Reallaşdırmaq” layihəsi əsasında ADA Universitetində “İnklüziv təhsildə valideyn yanaşması” adlı seminar həyata keçirilmişdir.

Seminarda Açıq Cəmiyyət İnstitutu-Yardım Fondunda (SOROS Fondu) “Addım-Addım Erkən Yaş Dövrünün proqramı”na rəhbərlik etmiş, Dünya Bankının və YUNİSEF-in beynəlxalq məsləhətçisi kimi həm xarici ölkələrdə, həm də Azərbaycanda bir sıra islahat yönümlü layihələrdə xidmət göstərən, təhsildə göstərdiyi xidmətlərə görə Təhsil Nazirliyi tərəfindən “Təhsil Əlaçısı” medalı ilə təltif edilən, ADA Universitetinin baş müəllimi Ülviyyə Mikayılova, Azərbaycan pedaqoji Universitetinin müəllimi, inklüziv təhsillə bağlı bir çox tədbirlərin təlimçisi olan Gülşən Eminova, ADA-nın müəllimləri Sevinc Quliyeva və Ərkinaz Rəsulzadə eləcə də başqa şəxslər iştirak edəblər.

Seminarda ilk olaraq ADA Universitetinin müəllimi Ülviyyə Mikayılova çıxış etdi. Seminarda inklüziv təhsil və onun təşkili, qarşıya çıxan problemlər və onların həlli yolları, əlilliyin növləri (nozologiyalar) mövzuları ətrafında müzakirələr aparılıb.

Ü. Mikayılova iştirakçılara inklüziv təhsil barədə ətraflı məlumat verib, fiziki məhdudiyətli gənclərin təhsilə inteqrasiyası üçün inklüziv təhsil mühitinin yaradılmasının vacibliyini vurğulayıb. Bildirib ki, bu mühit təhsilin hamı üçün əlçatan olmasını təmin etməklə yanaşı, sosial bərabərliyin qorunmasına, fiziki məhdudiyətli gənclərin öz potensiallarını nümayiş etdirə bilməsi və təhsil ehtiyaclarının ödənilməsinə şərait yaradır.

Azərbaycanda inklüziv təhsil haqqında valideynlərin məlumatlandırılması məsələsi ilə bağlı belə bir seminarın reallaşdırılması seminar iştirakçıları tərəfindən yüksək qiymətləndirilib.

ADA müəllimləri Sevinc Quliyeva və Ərkinaz Rəsulzadə inklüziv təhsillə bağlı olaraq

valideynləri məlumatlandırırıblar. Onlar əvvəlcə “inklüziv təhsil nədir?” sualını cavablandırırıblar. Təhsilin tibbi və sosial yanaşmaları haqqında geniş məlumat veriblər. Və sosial modelin uşağa bir sosial varlıq kimi yanaşmasından, onun tibbi modeldən fərqli olaraq problemi uşaqda yox, müəssisədə axtarmasından danışıblar. Daha sonra inklüziv təhsildə 3 yanaşma üzərində dayanıblar: valideyn yanaşması, müəllim yanaşması və şagird yanaşması.

Seminar müddətində valideynlərə düşündürücü suallarla müraciət olunub. Bunların sırasına “Sizcə bizim məktəblərimizdə hansı yenilikləri etmək zəruridir?”, “Övladınızın Fiziki və öyrənmə məhdudiyyətləri olan şagirdlərlə/ Davranış pozğunluğu və zehni məhdudiyyətləri olan şagirdlərlə oxumağını istəyərdinizmi?”, “Sizcə valideynlər inklüziv təhsildə hansı problemləri yarada bilirlər?” kimi düşündürücü suallar aiddir. Və bununla da onlarda inklüziv təhsillə bağlı müəyyən fikirlərin formalaşmasına səbəb olmuşlar.

Daha sonra inklüziv təhsilin həyata keçirilməsində tərəflərin bərabər işləməsinin vacibliyi vurğulanıb. Inklüziv təhsilin səmərəli tətbiqində mütəxəssislərin, məktəb rəhbərliyinin, xarici dəstək qruplarının, valideynlərin işə cəlb olunmasının müsbət nəticə əldə etməyə kömək etməsindən danışılib.

ADA Universitetində Esmira Tahirovanın layihəsi əsasında təşkil olunan “İnklüziv təhsildə valideyn yanaşması” seminarında peşəkar pedaqoq Ülviyyə Mikayılovanın təcrübəsini bölüşməsi, müasir pedaqoji yanaşmalar haqqında təqdimatı və gənc olmalarına baxmayaraq bu sahədə müxtəlif araşdırmalarını aparan ADA məktəbinin müəllimləri Sevinc Quliyeva və Ərkinaz xanımın maraqlı təqdimatları seminar iştirakçılarının geniş müzakirələrinə səbəb oldu. Maraqlı diskussiya şəraitində keçən seminar müəllim, valideyn və cəmiyyətin maarifləndirilməsi işində böyük rolu olacaq.

İllərdir xüsusi məktəblərdə əlilliyi olan uşaqlarla çalışan pedaqoq Zivər Xanlarova təcrübəsində rastlaşdığı məqamları vurğulaması ilə yanaşı həlli yollarını da bölüşməsi marağa səbəb oldu.

Seminarın sonunda bütün seminar iştirakçıları sertifikatlarla təltif olunub.

Beynəlxalq Əlillər Günü ilə əlqədar olaraq dekabrın 3-ü və 4-ü Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Elmin İnkişaf fondunun “BİR- Biz İmkansız Realıdır” qrant layihəsi çərçivəsində ADA Universitetində “İnklüziv təhsildə əməkdaşlığın əhəmiyyəti” adlı konfrans təşkil olunmuşdur. Konfransın keçirilməsində başlıca məqsəd cəmiyyətin diqqətini əlilliyi olan şəxslərin hüquqlarının qorunmasında əməkdaşlıq etmək və məktəbəqədər təhsil pilləsində inklüziv təhsilin tətbiqində əməkdaşlıq modelinin əyani olaraq göstərilməsi idi.

Öncə ADPU-nun “İbtidai təhsil” fakültəsinin baş müəllimi, inklüziv təhsil üzrə təlimçi ped.f.d Gülşən Eminova inklüziv təhsillə bağlı geniş və məlumatlandırıcı məruzəylə çıxış etdi. Konfrans iştirakçılarında inklüziv təhsilin keçdiyi inkişaf tarixi haqqında məlumat verdi. Nitqində qeyd etdi ki, dünyada əlilliyi olan uşaqlara münasibət mürəkkəb bir inkişaf yolu keçmişdir. İlk zamanlar onlara qarşı kobud münasibət bəslənmiş, lakin XII əsrdən etibarən cəmiyyət artıq onlara dözümsüzlük göstərməmiş, mərhəmətlə yanaşmağa səy göstərmişdi. XII -XVIII əsrin 70-80-ci illərində cəmiyyət əlilliyi olan uşaqlara öyrənmə bacarıqlarını necə formalaşdırmağın yollarını önə çəkmiş, XIX əsrin 70-80- ci illəri və XX əsrin əvvəllərində isə öyrənmə bacarığı ilə yanaşı həm də onlara öyrətməyin zəruriliyi vurğulanmışdı. XX əsrin 60-cı illərindən sonra müxtəlif kateqoriyalara aid əlilliyi olan uşaqları təlimləndirərək mütəşəkkil, xüsusi təhsil sistemi yaratmağa nail olunmuşdur. Xüsusi təhsil sistemin tibbi yanaşmaya əsaslanır. Bu dövrü həm də “tibbi model”, dövrü kimidə tarixə daxil edilmişdir.

Layihə rəhbəri və ADA məktəbinin müəllimi Esmira Tahirova, layihə icraçıları və ADA məktəbinin müəllimləri Ərkinaz Rəsulzadə və Sevinc Quliyeva isə “İnklüziv təhsildəki yanaşma metodları və sosial model” adlı təqdimatla çıxış etmişlər. Ərkinaz Rəsulzadə tibbi modelin mahiyyəti haqqında danışıb və qeyd etmişdir ki, bu model əlilliyi olan şəxsə pasientlər (xəstə şəxslər), əlilliyə isə fərdi problem kimi yanaşmış və yalnız peşəkarlar tərəfindən müalicə oluna biləcəklərinə inanmışdır.

Layihə icraçısı Sevinc Quliyeva isə əlilliyi olan şəxslərin cəmiyyət tərəfindən damğalanmalarının mənfi təsirindən söhbət açmışdır. Qeyd etmişdir ki, damğalanmaya görə əlilliyi olan şəxslərin ətraf mühitdəki və sosial proseslərdəki maneələri nəzərə almır və tibbi diaqnozu eyni olan əlilliyi olan şəxslərə eyni dəstək göstərilir ki, bu da fərdin şəxsin inkişafına mənfi təsir edir. Damğalanma əlilliyi olan şəxsin malik olduğu pozuntunun sabit və dəyişməz bir xüsusiyyət olduğunu vurğulayır və əlilliyi olmayan şəxslər isə ilk olaraq həmin insanların əlilliyini görür. Daha sonra Sevinc Quliyeva əlilliyi olan şəxslərlə bağlı düzgün ifadələrin işlədilməsinə diqqət yetirmiş və bildirmişdir ki, əlil, qüsurlu, xəstə, məhdudiyətli, normal və ya sağlam insan, əqli məhdudiyətli, əqli qüsurlu, əqli geriliyi olan, defektiv, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan, kor, görmə qüsurlu, kar, lal, eşitmə qüsurlu, öyrənmə əngəlli ifadələrinin əvəzinə əlilliyi olan şəxs, əlilliyi olmayan şəxs, intellektual, koqnitiv və inkişaf əlilliyi olan şəxs, görmə əlilliyi olan şəxs, eşitmə əlilliyi olan şəxs, öyrənmə əlilliyi olan şəxs işlədilməlidir. Daha sonra damğalanmanın əlilliyi olan şəxslərin üzərindəki təsirini anlatmaq məqsədiylə təlimçi Gülşən Eminova oyun xarakterli tətbiq etmişdir.

Layihə rəhbəri Esmira Tahirova isə konfrans iştirakçılarına sosial model haqqında məlumat vermiş və sosial modelin tarixini özündə əks etdirən kiçik video material təqdim etmişdir. Daha sonra qeyd etmişdir ki, sosial model əlilliyi olan şəxsi hüquqları və vəzifələri olan vətəndaş kimi dəyərləndirir. Sosial modelə əsasən problem fərddə yox, cəmiyyətdədir. Sosial model əlilliyi olan şəxslərə universal dizayn və ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış ümumi xidmətlərlə, eləcə də tamhüquqlu şəxs kimi cəmiyyətdə iştirakını dəstəkləyən qanun və siyasətlə dəstək göstərməyə çalışır. Esmira Tahirova sosial modelə əsasən cəmiyyətin əlilliyi olan şəxslərə yaratdığı maneələri aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmışdır.

Münasibət maneələri: əlilliyi olan insanlarla ünsiyyət yalnız əlilliyi gören insanlar tərəfindən yaradılır. Bu münasibət maneələri zorakılıq, ayrı-seçkilik və qorxu vasitəsilə müşahidə edilə bilər. Ekoloji maneələr: Binalar ehtiva etdiyi formada tikilir ki, buraya əlilliyi olan şəxsin daxil ola bilməsi qeyri mümkündür. Belə maneələrə aiddir: Əlil arabası üçün çox dar olan səkilər və qapılar, lil arabası və ya digər hərəkətlik cihazlarından istifadə edən şəxs üçün çox hündür masalar, görmə qabiliyyəti zəif olan və ya dodaq oxuyan bir insanın görməsini çətinləşdirən zəif işıqlandırma.

İnstitusional maneələr: əlilliyi olan insanlara qarşı ayrı-seçkiliyə yol verən bir çox qanunlar, siyasətlər, təcrübələr və ya strategiyalar daxildir. Təşkilati və ya sistemli maneələrə misal olaraq: müraciət etdikləri işlərdə işin əsas funksiyalarını yerinə yetirə bilmələri üçün ixtisaslı olmalarına baxmayaraq əlilliyi olan şəxsi işə qəbuldan imtina etmək. İctimai nəqliyyatın əlilliyi olan insanlar üçün əlçatmaz olması, onların gündəlik həyatında maneə rolunu oynayır və əlillərin cəmiyyət həyatında tam iştirak etmək imkanlarını azaldır.

Ünsiyyət maneələri: Ünsiyyət maneələri, eşitmə, danışma, oxuma, yazmaq və ya anlamaya təsir edən əlilliyi olan və əlilliyi olmayan insanlardan fərqli ünsiyyət üsullarından istifadə edən insanlar tərəfindən yaşanır. Yazılı mesajları kor və ya görmə qabiliyyətini itirmiş insanlar üçün aşağıdakı səbəblərə görə əlçatmaz ola bilər:

1. Materialın kiçik çaplı və ya böyük çaplı versiyaları yoxdur və ekran oxuyucularından istifadə edən insanlar üçün Brayl və ya elektron versiyalar yoxdur.
2. Eşitmə mesajları kor və ya eşitmə qabiliyyətini itirmiş insanlar üçün əlçatmaz ola bilər, çünki videolara başlıq daxil deyil.

Onların təqdimatından sonra məruzəçilərlə konfrans iştirakçıları arasında tibbi model və sosial modelin oxşar və fərqli məqamları, tibbi modelin əlilliyi olan şəxslərə qarşı yanaşması, sosial model əsasında əlilliyi olan şəxslərin cəmiyyətə adaptasiya olunması mövzuları əsasında müzakirələr aparılmışdır.

Bakı şəhəri 11 nömrəli xüsusi təhsil məktəbinin müəllimi Zivər Xanlarova isə konfrans iştirakçılarına xüsusi təhsil haqqında məlumat vermiş, xüsusi təhsilin daxilində yaratdığı inklüziv mühitlə bağlı təcrübələrini video görüntü olaraq iştirakçılarla bölüşmüşdür. Autizm spektrli şagirdi İlham çıxış etmiş, çəkdiyi rəsm əsərlərini nümayiş etdirmişdir.

ADA məktəbinin müəllimi fil.f.d İlahə Hacıyeva “Əlilliyi olan uşaqlarla ibtidai təhsilin təşkili strategiyaları” mövzusunda danışıq və nitqinə Amanda Morinin “Təhsildə fərdi yanaşma prosesi hər bir şagirdin ehtiyaclarını dərinədən başa düşməkdən başlayır və sonra isə onların öyrənmə prosesindəki irəliləyişini təmin etmək üçün müvafiq dəstəkverici imkanlar təqdim etməyə çalışır” sitatıyla başlamışdır.

İlahə Hacıyeva öz təcrübələrinə əsaslanaraq qeyd etmişdir ki, öyrənmə mərhələləre ayrılmalı və birinci mərhələdə şagirdin öyrənmə ehtiyaclarını müəyyənləşdirilməli, ikinci mərhələdə şagird üçün fərdi öyrənmə strategiyası hazırlanmalı, üçüncü mərhələdə isə şagirdə uyğun öyrənmə resursları və təlimat metodları hazırlanmalıdır. Şagird profilin yaratdıqda şagirdin güclü və zəif tərəfləri, boşluq sahələri, motivasiyası, məqsədi, öyrənmə üslub və ehtiyacları mütləq şəkildə nəzərə alınmalıdır. Nitqində o, əlilliyin dörd əsas kateqoriyasını- görmə, eşitmə, koqnitiv, hərəkini qeyd etmişdir. Eşitmə əlilliyi olan şagirdləri adları ilə çağırmaq, sözləri tələffüz edərkən dodaqların uyğun şəkildə hərəkəti, uca və aydın səs tonundan istifadə etmək, diqqətlərini həm səs, həm də jest və mimika ilə cəlb etmək, ətraf səslərə və sınıfdən səs-küyə fikir vermək, onu müəllimi yaxşı eşidəcəyi partada əyləşdirmək, qeyd götürmək, test və tapşırıqları yazarkən əlavə vaxt vermək, sinif müzakirələrində aktiv iştirak etməyə həvəsləndirmək kimi əsas üsullar göstərilmişdir.

Autizm Defektoloji Psixoloji Yardım Cəmiyyətinin müdir köməkçisi Samirə Mustafayeva məktəbəqədər və ibtidai təhsil pilləsində əlilliyi olan uşaqların tədris prosesinə cəlb olunmasıyla bağlı öz təcrübələrini həm məruzə vasitəsiylə bölüşmüş, həm də əyani video görüntülərlə göstərmişdir.

Konfransın ikinci günü isə tətbiqetmə mərhələsinə ayrılmışdır. Belə ki, inklüziv təhsildə dərslərin prosesinin təşkil edilməsiylə bağlı aşağıda qeyd edilən 6 model üzrə qrup işi aparılmış və hər model dəyərləndirilmişdir.

Daha sonra Elnarə Ramzanova, Murad Məmmədov əlilliyi olan şəxslər kimi üzləşdiyi çətinlikləri, təhsil almasında problemləri, Zəhra Xələfova ana olaraq autizm spektrli övladının həyatında cəmiyyətin yaratdığı maneələrdən söhbət açmışlar.

10 Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar, komplektləşdirmə məmulatları

11 Yerli həmkarlarla əlaqələr

Gülşən İbadova- Azərbaycan Pedaqoji Universiteti,
Ülviyyə Mikayılova-Azərbaycan Diplomatik Akademiyası,
Samirə Mustafayeva-Autizm Defektoloji və Psixoloji Yardım Mərkəzi ,
Zivər Xanlarova-11 nömrəli xüsusi təhsil məktəbi,
Aygün Rzayeva-sərbəst,
Aysun Hüseynova-sərbəst

12 Xarici həmkarlarla əlaqələr

Seray Olçay-Hacettepe Universitesi
Sametcan Kurt-MEM psixoloji və pedaqoji
Nehir Merinoslu- Tohum Otizm Vakfı

13 Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (əgər varsa)

14 Sərgilərdə iştirak (əgər baş tutubsa)

Mart ayında Azərkitabevinde Autizm spektr pozuntusu İlham Qasimovun rəsm sərgisi keçirilmişdir. Sərgi iki hissədən ibarət idi. Tədbirdə İlhamın timsalında autizmlı uşaqların effektiv təlim üsulu olan Lovaas metodu üzərində yazılmış kitab haqqında da danışıldı. Bu sərgini keçirməkdə məqsəd autizmlı uşağın təlim, təhsil yolu ilə əldə etdiyi uğurları uğurları təqdim edərək əlilliyi olan uşaqlara və ailələrinə ümid vermək və onları motivasiya etmək, bu uşaqları cəmiyyətə qazandırmaq idi. Ümumiyyətlə, cəmiyyətin hər bir fərdi üçün maarifləndirici olan bu sərgi inklüziv təhsilin inkişafına da xidmət etdi.

Sərgi iki hissədən ibarət idi: rəsmi və bədii.

Rəsmi hissə açılış nitqi ilə başladı. Daha sonra əlilliyi olan uşaqların təqdimatı ilə zəfər tariximiz xatırlandı və bununla da bu övladlarımızın milli ruhda təlim-tərbiyə olunduqları sərgi iştirakçılarında çatdırıldı. Bu hissəni İlham özünün vətən haqqında səsləndirdiyi şeiri ilə yekunlaşdırdı.

Daha sonra İlhamın rəsm çəkmə prosesi videoçarx şəklində tədbir iştirakçılarında təqdim edildi və İlhamda bu bacarıqların formalaşdırılması üçün hansı bacarıqların istifadə olunmasından danışıldı. Rəsmi hissə İlhamın valideynlərinin nitqi ilə yekunlaşdırıldı.

Bədii hissəyə musiqi istedadlı Ayxan Quluzadə və digər autizmlı gənclərimiz peşəkar musiqiçilərlə birgə çıxış etdilər. Bədii hissənin İlhamın rəsmlərinin sərgilənməsi ilə sona çatdı.

1 5 Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (əgər baş tutubsa)

Layihə ilə bağlı olaraq 30 iyul 2021-ci ildə təşkil etdiyimiz “İnklüziv təhsildə valideyn yanaşması” adlı konfransımız inklüziv təhsildə valideynlərlə müəllimlər arasındakı münasibətin təşkili, idarə edilməsində bizə bir çox təcrübələr əldə etməyimizdə böyük rol oynadı. Müəllimlər konfrans zamanı valideynlərlə bağlı olaraq təcrübə etdikləri, həmçinin valideynlərlə birgə tətbiq etdikləri yeni yanaşmaları və metodları konfrans iştirakçıları ilə bölüşdülər, bu da həmçinin bizim üçün də, eləcə də valideynlər üçün çox böyük praktiki əhəmiyyət kəsb etdi.

Layihə ilə bağlı olaraq dekabrın 3 və 4-ü təşkil etdiyimiz digər konfrans olan “İnklüziv təhsildə əməkdaşlıq modelləri” təcrübələrin paylaşılması baxımından xüsusi əhəmiyyət təşkil etmişdir. Belə ki, konfransın ikinci günü yalnız praktik məzmun kəsb etmişdir. İlk öncə Gülşən Eminova ali məktəblərdə inklüziv təhsillə bağlı olan öz təcrübələrini paylaşmış, bu sahədəki yenilikləri bizə çatdırmışdır və praktiki olaraq konfrans iştirakçı ilə bərabər yeni yanaşmaları tətbiq etmişdir. Gülşən xanım dərslərində inklüziv şagirdlərin diqqətini cəlb etmək üçün istifadə etdiyi metodları konfrans zamanı tətbiq etmiş və bu da müəllimlərin həmin təcrübələri öz dərslərində tətbiq etmələrinə yardımçı olmuşdur.

.Daha sonra Zivər Xanlarova öz şagirdi İlhamla bərabər təşkil etdiyi dərslərini əyani olaraq konfrans iştirakçılarında təqdim etdi. Bu da bizim autizm sindromlu şagirdlərin dərslərində təşkilində təcrübələrimizin artmasına yardımçı oldu.

Konfransda həmçinin İlahə Hacıyeva da öz təcrübələrini bizimlə paylaştı. Belə ki, ibtidai siniflərdə səmərəli şəkildə inklüziv təhsilin təşkili ilə bağlı olaraq bir neçə yanaşmalar təqdim etmişdi.

Həmçinin biz layihə icraçıları məktəbə qədər, ibtidai və orta təhsil pilləsi üçün nəzərdə tutulan 6 inklüziv təhsil modeli hazırlamış və konfrans daxilində konfrans iştirakçıları ilə birgə bu modellərin effektivliyini və səmərəliyini təcrübədən keçirdik. Onlar qruplar şəklində bir modeli götürüb həmin model əsasında dərslər hazırlamış daha sonra dərslərini qısa şəkildə təqdim etmiş və dərslərində effektivliyi iştirakçı müəllimlər tərəfindən dəyərləndirilmişdir.

Həmçinin layihə çərçivəsində iştirak etdiyimiz TARAS SHEVCHENKO 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES və Qətər şəhərində sentyabrın 26-28 ində keçirilmiş 12 saatlıq Beynəlxalq elmi və təcrübə konfransı təcrübə artırma imkanlarımıza səbəb oldu. Belə ki, bu iki konfranslar sayəsində inklüziv təhsildəki dünya təcrübəsi ilə yaxından tanış olma imkanı əldə etdik. Eləcə də bu sahədə tətbiq olunan yeni yanaşmaları nəzərdən keçirərək öz konfranslarımızda da istifadə etməyə köməklik etdi.

Inklüziv təhsil sahəsindəki təcrübələrimizi artırmaq məqsədilə Future learn təhsil portalında iki təlimə qatıldıq. Education for All: Disability, Diversity and Inclusion təliminə qoşulduğumuz bizim üçün çox faydalı oldu. İlk öncə qeyd etmək istəyirik ki, təlimin qarşısında qoyduğu məqsədlər bizim layihəmizlə bağlı qarşımıza qoyduğumuz məqsədlərlə bənzərlik təşkil edir. Belə ki, dünyada milyonlarla inklüziv uşaq məktəbə getmir və bunun başlıca səbəbi isə gətdikləri təhsil müəssisələrində digər şagirdlər tərəfindən fərqli olduqlarına görə mühakimə olunmalarıdır. Təlim zamanı biz inklüziv şagirdlərin bu cür təhsil prosesindən uzaqlaşdırılmalarının onlarda yarada biləcəyi psixoloji travmaları, həmçinin bəzilərinin isə ailələri tərəfindən təhsilə cəlb olunmamalarının səbəblərini geniş şəkildə aydınlaşdırmağa çalışdıq. Təlim zamanı sağlamlıq imkanları məhdud şagirdlərin cəmiyyətə təsiri, eləcə də cəmiyyətin onlara təsiri ilə bağlı olaraq “İnklüziv təhsil sisteminin cəmiyyətə faydaları” haqqında da ərtaflı müzakirələr apardıq. Müəyyənləşdirdik ki, inklüziv təhsil əilliyi olan şagirdləri cəmiyyət fəal üzvlərinə çevirməyə çalışmaq yanaşı, həmçinin sağlam şagirdlərdə sosial məsuliyyət, humanistlik duyğularını aşılayır.

Təlimin keçirildiyi altı həftə ərzində bir sıra suallara cavab axtarmaq üçün tədqiqatlar apardıq. Belə ki, ilk öncə böyük büdcələr və ya xüsusi təlim keçmiş köməkçilər olmadığı zaman öz əhatə dairəmiz inklüziv təhsillə bağlı hansı addımları ata bilərik? Sınıf və ya məktəb mühitində inklüziv şagirdləri necə cəlb etmək və onların tədris prosesindəki inkişafına hansı yollarla nail olmaq olar? Təlim zamanı bu kimi suallar ətrafında müzakirələr aparır, mövzuyla bağlı öz təkliflərimizi verir, təcrübələrimizi bölüşürük.

Onu da qeyd etmək istəyirdik ki, kursa rəhbərlik edən müəllim Judith McKenzie Cənubi Afrikada inklüziv təhsil siyasətini inkişaf etdirməyə çalışmış və hal-hazırda da bu siyasətin həyata keçirilməsində 20 ildən çoxdur ki, fəaliyyət göstərib. O, Cape Town Universitetində inklüziv təhsillə bağlı tədqiqatlar üzərində çalışır. Judith McKenzie inklüziv təhsillə bağlı pedaqoq və araşdırmaçı olmaqla yanaşı, sağlamlıq imkanları məhdud övlada sahibdir. Məhz bu cəhətləri nəzərə alaraq bu təlim bizə inklüziv təhsilə həm valideyn yanaşmasını asan şəkildə tədqiq etməyə, valideynlərin əsas ehtiyaclarını Judith McKenzie təcrübələri əsasında öyrənməyə, həm də bu sahədəki mütəxəssis kimi onun tədqiqat və araşdırmalarından faydalanmağa çox köməklik etdi.

1 Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni
6 yaradılmış internet səhifələri və s. (məlumatı tam şəkildə göstərməlidir)

1. <https://tehsil.biz/news/az/17237/nklziv-thsild-valideyn-yanamas-mvzusunda-seminar-keirilib>
2. <https://azertag.az/xeber/Inkluziv-tehsilde-valideyn-yanasmasi-movzusunda-seminar-kecirilib-1847355>
3. <https://tehsilxeber.com/resmixeber/1520-nkluziv-tehsilde-valideyn-yanashmasi-movzusunda-seminar-kecirilib.html>
4. <http://www.sdf.gov.az/az/generic/news/Detail/500>
5. <https://ictimairey.az/2021/12/08/ada-universitetind%c9%99-inkluziv-t%c9%99hsild%c9%99-%c9%99m%c9%99kdasligin-%c9%99h%c9%99miyy%c9%99ti-adli-konfrans-t%c9%99skil-olundu-fotolar/>
6. <https://mediabaku.az/ada-universitetinde-inkluziv-tehsilde-emekdasligin-ehemiyeti-adli-konfrans-teskil-olundu-fotolar/>
7. <https://xeberal.az/t%c9%99dbir%c9%99r/56313/ada-universitetind%c9%99-inkluziv-t%c9%99hsild%c9%99-%c9%99m%c9%99kdasligin-%c9%99h%c9%99miyy%c9%99ti-adli-konfrans-t%c9%99skil-olundu/>

SİFARİŞÇİ:
Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi
Daşdəmirova Xanım Faiq qızı

(imza)
“__” _____ 20_-ci il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri
Tahirova Esmira Pənah qızı

(imza)
“__” _____ 20_-ci il